

տոնը առանձնական յուշատետրեր են՝ որոնց մէջ բանաստեղծին մէկը դեռ նախագիծերը դրած է՝ երբ, որուման սոսկումն երէն վիրաւոր, արիւն տեսնող աչքերով՝ իր մենաւոր յիշատակներուն հետ՝ առանձնացած է իր սենեակը, ուրկէ անոնք գողցուած և հրատարակուած են:

Այի մը մոխիր, ապի մը մոխիր կ'ուզէր գոնէ տեսնել պ. Երանանեան իր հայրենիքէն, զոր օտարութեան մէջ կ'եւրագէր միշտ: Ու հիմայ կը կոխէ իրմէ այնքան ուժգնորէն ու սիրապատար երգուած հողին վրայ. կը քալէ վերջապէս աւերակներու քովերէն, որոնք ծերպերուն մէջէն աճող կանաչ իրեն կը ժպտի՝ Բանաստեղծին անմահութիւն խոստանալով, իր աւերակ Հայրենիքին՝ կանանչ օրեր...

Հ. Ղ. ԲԻԿԵԱՆ

Ա. ԶԱՆԵԱՆ

Բացող Նրադիկներ. — Կետմերի Գարունքիմ

Բանաստեղծութիւնը, որու հայերու քով, ծաղիկ մըն է զոր մէկը կը հոտուրտայ՝ պարզապէս . . . պարապ չկենալու համար: Շատերը ոտանաւոր կը գրեն՝ վասն զի արձակէն յոգնած են ալ: «Ոտանաւոր գրելը, կ'ըսէ տեղ մը թուրքոյ, կը նմանի այն մշակին՝ որ պարելով կը հերկէ»: Ռուսահայերու մեծամասնութիւնը այդ իմաստասէրին կարծիքէն են: Կը վախեն որ իրենք ալ... պարելով չըսէին: Ոմանք ալ բանաստեղծութիւնը հառաչներ, վախեր յայտնելու միջոց մը նկատած են. վասն զի, կ'ըսեն, ամօթ է որ մարդ իր սրտին կսկիծը արձակօրէն յայտնէ ուրիշներուն:

Ա. Ջանեանի Բացող ծաղիկները և Կետմերի Գարունքիմ՝ ոտանաւորներու հաւաքածոն՝ վերջին ըսածն ալ պնդէ, բայց առաջին ըսածն ալ չի հերքեր՝ Հեղինակը իր տողերուն աշույկական գոյն մը տուած

է: Ճարտարապետական նորելուկ style մըն է որ նոր շէնք մը հին կ'երեցնէ: Կը կարծեն թէ՛ զինիին պէս՝ ամէն բանի հինը լաւ է: Եւ յետոյ՝ արհամարհանքի ժըպիտը շրթունքին՝ հրապարակին վրայ քանի՜ անգամ լսած եմ. «Քեզի հետ աւելորդ է խօսիլը, հին գաղափարներով ես»: (Ռուխիսէն ասդին՝ «Հին ոգի մէն ես»):

Բացող ծաղիկներուն բանաստեղծը, ամենէն առաջ, ոտանաւոր գրելու մղուած է լուս կենալու ամօթէն՝ քան ընդ մ'ըսելու տենչէն:

«Ռիլլ լատմիմ, և ոչիմ» — քայք լոսիմ ի'նչ կ'աւսնի»:

Պիտի ըսելին թէ շատ լաւ կ'ընէ: Ամէն մարդ, իր շուքին հետ, իր վիշտերն ալ ունի. բայց ոմանք, կ'երեւի, կարծիքն է թէ ով որ զայն գրով ալ առար անոր չյայտնէ՝ աղուոր ապացոյց մը տուած կ'ըլլայ թէ բնաւ վիշտ չունի, կամ՝ աւելի աղուորը՝ անզգայ է: Իսկ ինչ են անոնք որ, միայն նոր վերնագրիներ դնելով, հին, հազար անգամ ծամծրմուած բաները կը կրկնեն:

C'est de rococo!

Ջանեանի ոտանաւորներուն մէջ այնպիսիներ ալ կան՝ որոնք տ. Շ. Կուրդի-նեանի ոտանաւորը կը յիշեցնեն... միայն ձեռք: Արշալոյսի Ղօղանքները Ջանեան կը կարծէ թէ իր կեանքի Գարունքիէն՝ միայն ժամանակով առաջ է: Արժանիքով ալ առաջ է, կ'աւելցնեմ:

Տ. Կուրդիեանի Պաշտօն մը ունի, անով ներշնչուած է: Աշխատանքներու կսկիծը և Առաջնորդի թափը՝ իր մուսային թեքերը եղան: Տեսէք.

Բարձր ուսերիս քո բոլոր — կսկիծ, ղղբերն ու փշեր ամոմս տանջանքիդ, զնոս կասկածդ և սրտիդ ամբիծ Բոլոր ցաւերը և խաչը կսմբիդ: Խո՛ղ կաթիլներով՝ ճնշման կապակներ, զաթնի սրտիս մէջ տնկերդ մարած, Տղա խաւարում, զիւրիդ ամծկալից Ըմբոստ խլրտման ծիւրը խամբած:

Ա. Ջանեանի թախիծը իրեն անձնա-

կանն է. նա քիչ անգամ կը խորհրի ան-
ծանօթի մը վրայ՝ որ սակայն ճնշուած է
ցաւի բեռներու տակ:

Հիմայ պէտք եմ վերը յիշուած աշու-
ղական մէկ երգը հոս օրինակ բերել նախ
Ա. Զանեանի «Բացուող Մարդիկներ»էն, յե-
տոյ կուրդիներէն: «Ալըշալայի զոշանջ-
ներ»էն:

Մարերի դօշից տպտպող լալամ
Քաղել ես կու գաս,
Արցունքի բմում կարապի երգդ
Երգել ես կու գաս:
Է՛, չիւամ ախպէր թող զալըդ բարի
Միւրը ճէ՛ր եկար...
Քեզմից շուտ ախպէր ազուար եկաւ
Երեք փաթ տրուաւ,
Է՞մ կամալ ծառի սիրուն ծղմերից
Սև խաբար բերաւ:

Ա. Զանեան, ինչպէս կը տեսնէք, ի-
սահակեան մըն ալ կ'ուզէ ըլլալ: Աղբե-
սանդապալսեցիին իմաստները, Երգեր ու
վերքերուն մեկամարդութիւնը սակայն ի-
րեն կը պակսին. թէպէտ ըսելու է որ
վերի աշուղական տողերը բռնագրօս ալ
չեն, ու գաղափար մըն ալ կը ներկայա-
ցնեն: Այդպիսի ոտանաւորներ կան դեռ
Բացուող Մարդիկներու մէջ, ինչպէս ովա-
սիաներ կան անապատներու մէջ:

Թէն նորէն չհասնի պ. Խահակեանի
տաղերուն՝ բայց աւելի տխուր յիշատակ
մըն է որ կու գայ կը խառնուի տ. կուր-

դիներէն ոտանաւորին.

Արի՛, բլրուլ, մէկ տեղ մտիմք,
Ձէ՞ծ ծէնի տամք ու երգեմք,
Էս օրումից դառնամք աղբեր,
Իրար խառնենք մեր ցաւեր:
Անցա՛ն գարում, աշուն կու գայ,
Շատ հեռու չէ և ծմիւ,
Լա՛ց, աղբէր ջան, էլ վարդ չկայ,
Թուփը մնաց կիսամիտ:
Երգի՛մք, աղբէր, ցա՛ւը երգեմք՝
Դու ըտ մեռած ա՛յ վարդի,
Երգիմք, աղբէր, ցաւը երգեմք —
Ես՝ իմ աւեր վաթամի...
Արի՛, բլրուլ... և՞:

Երբ խօսքը վարդի և բլրուլի վրայ է՝
շատ կ'երկարի, — դիտել տուած է Հ.
Ալիշան:

Բայց «Կեանքի գարունին» ու «Բաց-
ուող Մարդիկներ»ուն մէջ զլիաւոր նորու-
թիւնները (որոնք արժանի էին լոյս տես-
նելու) հայ լեզուին ուղղագրութիւններն
են: Ա. Զանեան, փոխանակ «հիմայի»
կը գրէ «յիմա» — իբր թէ ծայրը «ր»
մըն ալ ունեցող բառէն ծագած ըլլար. —
«անախ» — որուն մէջ, այսինքն, «վախ»
բնաւ չկայ. — «մարդիք» — եզակի «մար-
դի» ին յոգնակի ձևը որ 1908ին կազ-
մուած է, և այլն: Այս բառերէն և առ-
հասարակ Զանեանի ոտանաւորներէն այն-
չափ համ առի՛ որչափ մեր իտալացի
գրաշարը՝ այս յօդուածէս:

Հ. Ղ. ԲԺԿԵԱՆ

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԵՄԱՐԱՆ

Սահակեան Է. Գ. Տ. — Հայերի բնականա-	
կան ցրականութեան մէջ. վարդան Գեորգ .	481
Գրոթ. լեմամ. — Նիւթեր Հայաստանի հեա-	
զոյն պատմութեան. Թրգմ. Հ. Յ. Աստուրեան .	486
Տաղաւարեան Ն. — Ուրուագիծ պատմութեան	
Հայոցի սկզբանէ մինչ ԾԱՐՅԱԿԱՆ Հայաստանին.	491
Տ. — Աղագրական. Բագուր Նաթանաւորեան.	
հետեւեան մէջ .	496

ԹՂԹ. ՀԱՅԿ. ՃԵՄԱՐԱՆԻ

Նաթ. Է. Գ. — «Երգեցողական տառից» .	498
Գարրիէլեան Ս. — Կարծիք և Կեղծիք .	500
Թիւրխաբեան Յ. — » .	502

ԳՐԱԿԱՆ Ք

Վերգիլիոսի «Յմէական»էն. — Աթմենիդ և	
Կիւկուկները. Թարգմ. Հ. Ա. Ղազարեան .	505
Լէոնարտի. — Գերեզմանական հին խորագրան.	

զակի մը վրայ. Թարգմ. Հ. Ա. Ղազարեան .	506
Ամարոն. — խունկը .	507
Բժիկեան Է. Ղ. — Միւր արդի գրականութիւնը.	508
Գեորգ. գրականութիւնը. Թարգմ. Հ. Ս. Տէր-	
Մովսէսեան	512
Տիրացուեան Է. Ն. — Հայ հանճարը հնաշա-	
տուած .	515
Տիրացուեան Է. Ն. — Հանգիստ Հ. Սամուէլ	
Գաւթարեան Աթոռակալ վարդապետի .	516

ԳՐԱԽՕՍԱԿԱՆ Ք

Ամերիկեան Է. Ն. — Գիտական և Արտեստ-	
դիական նորութիւններ. Երամոսի ցոյցք և Քէ-	
լէկեան չաւաքածոն .	521
Գ. Վ. — Հայ և Ասորի կենդանաց յարաբերու-	
թիւնք .	524
Բժիկեան Է. Ղ. — Աստու Եւրեանեան. Հայու-	
դիները .	526
Բժիկեան Է. Ղ. — Զանեան. Բացուող Մարդի-	
կներ. — Կեանքի Գարունքին .	527